

JOANNA KUNIGIELIS*

 <https://orcid.org/0000-0003-2700-5226>

LUSTRACJA
MŁYNÓW WODNYCH I WIATRAKÓW POWIATU TROCKIEGO
Z 1777 ROKU

Abstract

The Inspection
of Watermills and Windmills in the Trakai District
in 1777

The article examines the 1777 inspection of watermills and windmills in the Trakai district, commissioned by the Treasury Commission of the Grand Duchy of Lithuania. Previous research on milling has focused primarily on the lands of the Crown, while for the Grand Duchy of Lithuania there is a lack of both synthetic studies and basic source analyses. The aim of the article is to fill this gap by editing and analysing the inspection as a document that sheds light on the functioning of milling infrastructure and the fiscal mechanisms of the late eighteenth century. The methods used include critical source analysis and quantitative research based on data concerning mill locations, number of wheels, tax levels, and hydrological characteristics. The findings make it possible to verify the classification of mills according to the categories of “waters,” to reconstruct their distribution within the river network, and to identify the dominant types of power transmission. The inspection reveals the significance of mills as elements of the economic and environmental landscape and provides a point of departure for further research on milling in the Grand Duchy of Lithuania.

Keywords: mill, watermill, windmill, inspection, Grand Duchy of Lithuania, Treasury Commission

* Instytut Biologii Ssaków, Polska Akademia Nauk

 kuroari89@gmail.com

Nadesłany 20.02.2025; Nadesłany po poprawkach 30.08.2025; Zaakceptowany 12.12.2025

Młynarstwo uchodzi za jeden z lepiej opisanych elementów dawnej gospodarki Korony, a jego bogata literatura zdaje się pozostawiać niewiele miejsca na nowe pytania badawcze¹. Gdy jednak spojrzymy na obszar Wielkiego Księstwa Litewskiego, dostrzeżemy, że w przypadku tego komponentu Rzeczypospolitej Obojga Narodów badania nad młynarstwem nie są aż tak rozwinięte².

¹ Wśród rozległej literatury przedmiotu warto wymienić kilka kluczowych opracowań dotyczących problematyki młynów i młynarstwa: Wojciech WASIUTYŃSKI, *Regal młynny w średniowiecznym prawie polskim* (Prace Seminarium Dawnego Polskiego Prawa Sądowego i Historii Ustroju Dawnej Polski Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie, nr 6), Warszawa 1936; Mirosław FRANČIĆ, *Technika młynów wodnych w Polsce w XVI i XVII wieku*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, R. 2: 1954, nr 1–2, s. 79–103; Ewa DĄMBSKA, *Budownictwo i architektura młynów wietrznych w Polsce* (Politechnika Krakowska. Zeszyty Naukowe. Architektura, z. 19), Kraków 1967; Bohdan BARANOWSKI, *Rozmiary i rejonizacja przemysłu młynarskiego w Polsce w XVI–XVIII w.*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Seria I, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 75: 1971, s. 15–37; idem, *Polskie młynarstwo* (Polskie Rzemiosło i Polski Przemysł), Wrocław 1977; Wiesław DŁUGOKĘCKI, Jan KUCZYŃSKI, Barbara POSPIESZNA, *Młyny w Malborku i okolicy od XIII do XIX wieku* (Malborskie Szkice i Monografie z Historii Kultury Materialnej, t. 2), Malbork 2004; Bogumiła SZUROWA, *Młynarstwo między Wisłą a Pilicą od połowy XVIII do XX wieku*, Kielce 2015; Alfred KANIECKI, Dorota BRYCHCY, *Średniowieczne młyny wodne i ich wpływ na przemiany stosunków wodnych na przykładzie zlewni Obry Skwierzyńskiej*, Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią. Seria A – Geografia Fizyczna, t. 61: 2010, s. 145–156; Rafał KUBICKI, *Młynarstwo w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach w XIII–XV wieku (do 1454 r.)*, Gdańsk 2012; Tomasz ZWIĄZEK, *Kształtowanie sieci młynów wodnych na przykładzie powiatu konińskiego (ok. 1300–1550)*, Studia Geohistorica, t. 2: 2014, s. 118–142, DOI: <https://doi.org/10.12775/SG.2014.09>; Elżbieta KOWALCZYK-HEYMAN, „Młyny ważne”, „młyny na wagach”. Przyczynek do genezy nazwy i konstrukcji, Studia Geohistorica, t. 3: 2015, s. 61–73, DOI: <https://doi.org/10.12775/SG.2015.05>; Dariusz BRYKAŁA, Zbigniew PODGÓRSKI, *Evolution of landscapes influenced by watermills, based on examples from Northern Poland*, Landscape and Urban Planning, vol. 198: 2020, s. 1–15, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103798>.

² Edmundas LAUCEVIČIUS, *Popierius Lietuvoje XV–XVIII a.*, Vilnius 1967; Petras JUKNEVIČIUS, *Vandens malūnai Panevėžio rajone*, Kultūros paminklai, nr 14: 2009, s. 29–33; Eligijus J. MORKŪNAS, *Malūnai Gruzdžių apylinkėse. XIX a. – XX a. pirmojoje pusėje*, [in:] *Gruzdžiai*, d. 2, sud. Damijonas ŠNIUKAS (Lietuvos valsčiai, kn. 17), Vilnius 2010, s. 351–395; Birutė R. VITKAUSKIENĖ, *Kas pylė vandenį ant Vilniaus karališkojo malūno arba Vilnios upės vagų ir kanalų klausimu*, Lietuvos pilys, kn. 6: 2010, s. 92–116; Algimantas KRINČIUS, *Pasvalio malūno pajamų registras 1551 metais*, Šiaurietiški atsiminimai. Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnalas, 2014, nr 2, s. 52–53; Salvijus KULEVIČIUS, *Šiaures sparnai, arba Kelios apybraižos senųjų Pasvalio krašto vėjo malūnų tema*, Šiaurietiški atsiminimai. Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnalas, 2018, nr 1, s. 23–33; Alina BORZENKAITĖ, *Vandens malūnų apskaita XVIII–XX a. I pusėje: raida ir ypatybės*, Kultūros paminklai, nr 27: 2024, s. 122–132; Joanna KUNIGIELIS, Anna PYTASZ-KOŁODZIEJCZYK, *Młyny wodne i wiatraki w województwie wileńskim w drugiej połowie XVIII w.*, Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, t. 87: 2025, s. 99–126, DOI: <https://doi.org/10.12775/RDSG.2025.04>; eadem, *Młyny w krainie błot i lasów – casus powiatu mozyrskiego w drugiej połowie XVIII wieku*, Przegląd Historyczny, t. 116: 2025, z. 3, s. 51–72, DOI: <https://doi.org/10.31338/3071-9569.phis.2025-3.3>.

Brakuje nie tylko syntetycznych opracowań, ale nawet podstawowych studiów, które mogłyby otworzyć pole do dalszej refleksji. Ta luka wydaje się szczególnie uderzająca, jeśli uświadomimy sobie kluczowe znaczenie młynów w organizacji przestrzeni gospodarczej i społecznej. Bez ich uwzględnienia obraz funkcjonowania wsi, folwarku czy całego powiatu pozostaje niepełny i niekształcony.

Badanie młynów – zarówno wodnych, jak i wietrznych – nie może być redukowane jedynie do analizy ich roli produkcyjnej czy znaczenia w lokalnej gospodarce. Stanowi ono bowiem także punkt wyjścia do zrozumienia relacji społecznych, jakie kształtowały się wokół dostępu do energii i zboża. Młyn bywał miejscem spotkań, negocjacji i konfliktów, w którym przenikały się interesy właścicieli, chłopów i rzemieślników. Równocześnie jego lokalizacja i sposób funkcjonowania silnie oddziaływały na krajobraz – od przekształcania cieków wodnych po wyznaczanie osi komunikacyjnych w przestrzeni wiejskiej. Woda spiętrzana przez groble czy energia wiatru ujarzmiona przez żagle wiatraków były zarazem narzędziem gospodarczym i elementem środowiska, wymagającym ciągłej troski i regulacji.

Młyny, jako źródło dochodu obciążonego podatkiem, nie mogły pozostać poza zainteresowaniem państwa, szczególnie w epoce rosnącej potrzeby porządkowania i kontroli finansów publicznych. Komisja Skarbowa Wielkiego Księstwa Litewskiego, ustanowiona w 1764 r. i prowadząca działalność od kolejnego roku, została powołana jako instytucja mająca przeprowadzić m.in. gruntowny „audyt” finansów państwa. Jej zadaniem było nie tylko usprawnienie funkcjonowania systemu fiskalnego, lecz także stworzenie rzetelnego obrazu dochodów i wydatków oraz wprowadzenie mechanizmów umożliwiających skuteczniejszą kontrolę i bardziej efektywne zarządzanie skarbem publicznym³. Cel ten został wyartykułowany już w pierwszym zdaniu konstytucji powołującej komisję – ustanowiono ją, „[c]hćac iak naydoskonalszy na zawsze uczynić skarbu Litewskiego porządek, y pomnożyć onego dochody, przez wprowadzenie rządów y ekonomik”⁴. Realizacja tego zadania opierała się

³ Grażyna BAŁTRUSZAJTYS, *Podział czynności komisarzy Komisji Skarbu Koronnego z roku 1766*, Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, t. 32: 1972, s. 89–100; eadem, *Sądownictwo Komisji Skarbowych w sprawach zakres władzy i odpowiedzialności*, Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie, R. 41: 1996, s. 45–62; Joanna JUCHNIEWICZ, *Sejmowa kontrola finansowej działalności państwa w latach 1764–1792*, Studia Prawnoustrojowe, nr 5: 2005, s. 129–146; Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, Eduardas BRUSOKAS, Liudas GLEMŽA, Robertas JURGAITIS, Valdas RAKUTIS, *Modernios administracijos tapsmas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais*, Vilnius 2014, s. 100–120.

⁴ *Volumina Legum*, t. 7, wyd. Jozafat OHRYZKO, Petersburg 1860, s. 154.

na szerokich rewizjach, podczas których lustratorzy wnikliwie eksplorowali wyznaczone obszary, odtwarzając obraz infrastruktury zarówno pod kątem jej stanu technicznego, jak i praktycznej użyteczności. Lustracje te dotyczyły m.in. mostów i grobli⁵ wraz z pobieranym mytem mostowym i grobelnym⁶ czy czopowego⁷.

W ramach szeroko zakrojonej działalności Komisji Skarbowej przeprowadzono również szczegółowe lustracje młynów, zlecane na podstawie ustawy podatkowej Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1776 r.⁸ Ustawa ta umożliwiała standaryzację systemu fiskalnego poprzez ustalenie jednolitej stawki podatkowej, którą winien opłacać „właściciel” folwarku, oraz wprowadzenie precyzyjnych wytycznych dotyczących wysokości należności. Efektem tych działań jest poniżej prezentowana lustracja młynów wodnych i wiatraków w powiecie trockim, wykonana między 1 III a 10 V 1777 r. przez Ludwika Winogrockiego. Rewizja ta obejmowała poszczególne folwarki powiatu, podczas gdy królewszczyny pozostały poza jej zakresem. Wniosek ten potwierdzają analogiczne lustracje przeprowadzone w innych powiatach⁹, ukazując spójny model selektywnego nadzoru nad majątkiem prywatnym i państwowym.

Warto doprecyzować sam tytuł dokumentu, gdyż – wbrew nazwie oryginalnej – odnosił się on wyłącznie do obszarów powiatu, a nie całego województwa trockiego, co ma istotne znaczenie dla interpretacji danych. Analiza tej lustracji pozwala nie tylko odtworzyć stan techniczny i rozmieszczenie młynów, lecz także uchwycić mechanizmy fiskalne i przestrzenne, które kształtowały lokalną gospodarkę w XVIII w. W tym kontekście dokument, który wyszedł spod ręki Winogrockiego, stanowi nieocenione źródło do badań nad integracją infrastruktury produkcyjnej z systemem państwowej kontroli podatkowej.

Zgodnie z treścią ustawy podatkowej młyny podzielono na te znajdujące się na wodzie największej (tylko w odniesieniu do Wilna), wielkiej, średniej, małej i najmniejszej. W literaturze brakuje określenia kryterium tego rozróżnienia, co pozostawia pole do interpretacji. Najbardziej intuicyjnym wyjaśnieniem mogłoby być powiązanie klasyfikacji z szerokością rzeki, jednak analiza przypadku Wilna wskazuje, że to kryterium nie miało decydującego znaczenia.

⁵ *Senųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai*, parengė Algirdas A. BALIULIS, Tomas ČELKIS, Vilnius 2018.

⁶ Przykładowo: Wyznaczenie płacy mostowego i grobelnego w Księstwie Śluckim, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Vilnius (dalej cyt. LVIA), fond 11, inw. 1, nr 119, k. 85–96v (26 IX 1782).

⁷ Przykładowo: Lustracja czopowego w Księstwie Żmudzkiem, LVIA, fond 11, inw. 1, nr 1219, k. 130–185v (luty 1766).

⁸ *Volumina Legum*, t. 8, wyd. Jozafat OHRYZKO, Petersburg 1860, s. 931.

⁹ LVIA, fond 11, inw. 1, nr 680–689.

W stolicy Wielkiego Księstwa młyny znajdowały się nad Wilejką, a ich kategoryzacja jako młynów „na wodzie największej” może wskazywać na inne czynniki, takie jak intensywność nurtu, głębokość rzeki lub znaczenie gospodarcze danej wody. Możliwe, że liczba funkcjonujących obiektów młyńskich na danym odcinku rzeki stanowiła jeden z czynników jej klasyfikacji. Ich większe zagęszczenie mogło wskazywać na wyższy potencjał gospodarczy cieków wodnych, wynikający z obfitości zasobów, stabilności przepływu oraz zdolności do napędzania większej liczby mechanizmów. Taki odcinek rzeki mógł być postrzegany jako bardziej wartościowy z punktu widzenia lokalnej gospodarki, co uzasadniałoby przypisanie mu wyższej rangi. Dodatkowo koncentracja młynów mogła wpływać na postrzeganie intensywności eksploatacji rzeki.

Kolejną hipotezą jest odniesienie do potencjału produkcyjnego młyna, mierzonego liczbą żaren czy wydajnością przemiału, na który mogły wpływać cechy środowiskowe. Najważniejszym czynnikiem była wydajność hydrologiczna rzeki – jej przepływ, głębokość i spadek terenu określały, jaką moc mogło wygenerować koło wodne. Ten podział był jednak bardzo subtelny i złożony, co dobrze ilustruje przykład młynów nad Dnieprem w rejonie Jołczy, które zaliczono do obiektów funkcjonujących przy wodzie najmniejszej¹⁰.

Od tak sklasyfikowanych młynów uiszczano opłaty¹¹ w wysokości 10, 8, 6 i 4 zł, mnożąc kwoty przez liczbę kół, oraz 6 zł od kamienia w przypadku wiatraka (młyna wietrznego)¹². Z takiej taryfy wyłączono młyny działające w Wilnie, gdyż jako „wysoko intratne” przynosiły wyższe dochody. W związku z czym liczbę kół na wodzie największej, gdyż tylko takie w nim występowały, mnożono przez 16 zł¹³.

Dzięki wprowadzonemu podziałowi oraz danym zawartym w lustracji możliwe jest przeprowadzenie badań ilościowych. Należy jednak wyjaśnić, dlaczego przedstawiane analizy dotyczą roku 1777 i 1778. W dodanym do lustracji sumariuszu zawarto istotną notatkę, o pojawieniu się w roku 1778 nowego młyna we wsi Agrypizki, z którego podatek wynosił 4 złp.¹⁴ W związku z tym mamy do czynienia z dodatkowym jednokołowym młynem znajdującym się na wodzie najmniejszej, a to wpłynęło na statystykę tych jedno- i dwukołowych oraz

¹⁰ LVIA, fond 11, inw. 1, nr 689, k. 4; J. KUNIGIELIS, A. PYTASZ-KOŁODZIEJCZYK, *Młyny wodne i wiatraki*, s. 109.

¹¹ Więcej na temat opłat młyńskich zob. J. KUNIGIELIS, A. PYTASZ-KOŁODZIEJCZYK, *Młyny wodne i wiatraki*, s. 117–118.

¹² *Volumina Legum*, t. 8, s. 931.

¹³ LVIA, fond 11, inw. 1, nr 679, k. 2–9v.

¹⁴ LVIA, fond 11, inw. 1, nr 1223, k. 17v.

na kwotę uiszczanego podatku. Notatka nie zawierała jednak informacji o dokładnym położeniu, choć można założyć, że młyn ten znajdował się nad rzeką Wierchnią.

Lustracja dostarcza niezwykle ciekawych informacji o rozmieszczeniu młynów, zwłaszcza w odniesieniu do ich usytuowania przy rzekach i stawach. To właśnie woda, podstawowe źródło napędu mechanizmów młyńskich, decydowała o ich efektywności, a zarazem kształtowała przestrzenny układ całej infrastruktury młynarskiej. Wybór lokalizacji nie był więc przypadkowy – determinowały go nie tylko warunki topograficzne, lecz także rytm i stabilność lokalnych zasobów wodnych. Rzeki, choć naturalne i powszechnie dostępne, nie zawsze zapewniały stały dopływ wody. Ich zmienny przepływ, zależny od pór roku i warunków pogodowych, mógł w istotny sposób zakłócać ciągłość pracy młynów, czyniąc z nich obiekty podatne na rytm przyrody.

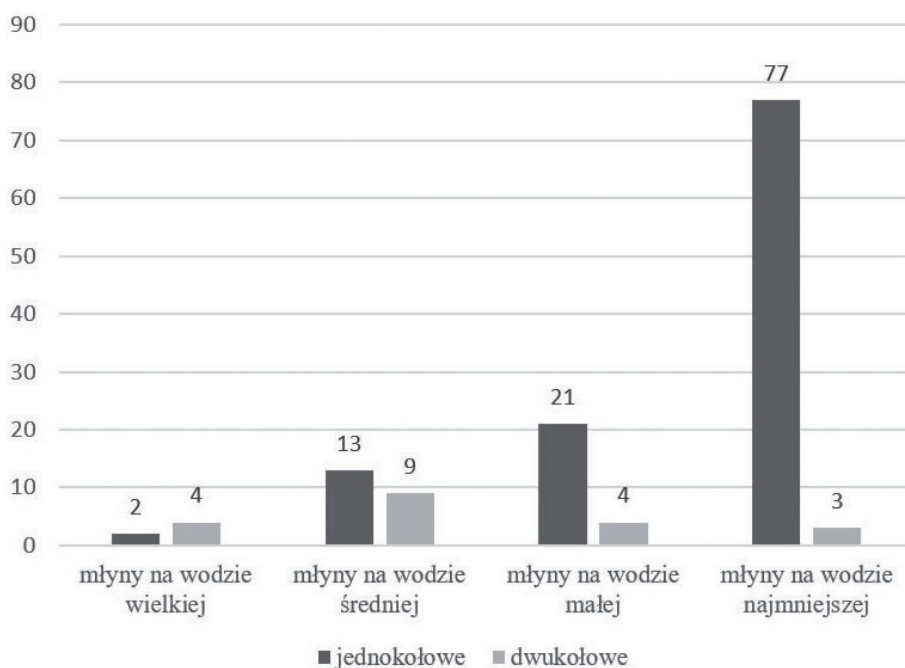
Właśnie dlatego w dokumentach lustracyjnych znajdujemy liczne wzmianki o alternatywnych rozwiązaniach technicznych – kanałach i przekopach, które pozwalały kierować wodę z bagien czy jezior. Tego rodzaju zabiegi inżynierskie były nie tylko sposobem na uniezależnienie się od kapryśnych rzek, lecz także świadectwem świadomego i twórczego gospodarowania zasobami środowiska. Na terenach, gdzie cieki wodne miały charakter sezonowy albo cechowały się ograniczoną przepustowością, budowa przekopów stawała się wręcz koniecznością, warunkiem utrzymania młynów w ruchu i zapewnienia lokalnym społecznościom dostępu do usług młyńskich.

Zastosowanie sztucznych kanałów można zatem interpretować jako element szerszego procesu adaptacji infrastruktury gospodarczej do zmieniających się warunków hydrologicznych. Młyny nie były bowiem wyłącznie obiektami produkcyjnymi, lecz także ogniwami większego systemu, w którym krzyżowały się interesy ekonomiczne, potrzeby fiskalne i możliwości technologiczne. Analiza tego typu rozwiązań otwiera pole do refleksji nad relacją między środowiskiem naturalnym a działalnością gospodarczą – od kwestii przekształcania krajobrazu wodnego po zagadnienia stabilności i bezpieczeństwa produkcji w skali lokalnej i regionalnej.

Taki podział pozwala również zrekonstruować skalę wykorzystania dwóch podstawowych typów kół młyńskich: nasiębiernych, instalowanych zazwyczaj przy stawach, oraz podsiębiernych, dominujących nad rzekami. Spośród 128 młynów, których lokalizacje udało się ustalić, aż 111 ulokowano nad rzekami, a jedynie 17 przy stawach. Ta wyraźna dysproporcja nie jest przypadkowa – wskazuje na szeroką dostępność rzek o odpowiednim przepływie i spadku, które pozwalały na efektywne wykorzystanie kół podsiębiernych. Młyny te były szczególnie dobrze przystosowane do rzek o bystrym nurcie, co czyniło je rozwiązaniem nie tylko bardziej praktycznym, lecz także ekonomicznie uzasadnionym w warunkach hydrologicznych regionu.

Dominacja młynów wodnych odzwierciedla więc naturalne uwarunkowania geograficzne i hydrograficzne obszaru, gdzie gęsta sieć cieków – z Niemnem i Wilejką na czele – stanowiła swoistą oś infrastrukturalną. Rzeki nie tylko zapewniały energię dla produkcji, lecz także kształtowały przestrzenne ramy funkcjonowania lokalnej gospodarki, wyznaczając kierunki osadnictwa i integrując poszczególne folwarki z szerszą siecią wymiany. Tym samym statystyka lokalizacji młynów jest zarówno prostym zestawieniem liczbowym, jak i odbiciem relacji między środowiskiem naturalnym a możliwościami technologicznymi, które determinowały rozwój infrastruktury produkcyjnej w XVIII w.

Wykres 1. Lokalizacja i liczba młynów wodnych w powiecie trockim w 1778 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Vilnius, fond 11, inw. 1, nr 1223, k. 1–17v.

Sumariusz będący częścią omawianej lustracji wymagał korekty ze względu na rozbieżności między zawartymi w nim informacjami a rzeczywistym stanem, zwłaszcza w zakresie liczby kół młyńskich oraz związanych z nimi kwot podatku. Jego wartość wykazana w sumariuszu była zaniżona w stosunku do stanu wskazanego w samej lustracji. Poprawne kwoty wynosiły 862 złp. w 1777 r. oraz 866 złp. w 1778 r., co jest zgodne z notatką umieszczoną w dokumencie. Różnice te mogą wynikać z tego, że zarówno lustracja, jak i suma-

riusz musiały zostać przepisane, co niosło ze sobą ryzyko błędów kopiowania danych. Należy jednak zwrócić uwagę na szczególną okoliczność związaną z przekazaniem sumariusza do Komisji Skarbowej, w świetle którego ogólny dochód z młynów został zaniżony. Budzi to wątpliwości co do dokładności przedstawionych informacji. Poniższa tabela ilustruje łączny dochód generowany przez poszczególne rodzaje młynów, uwzględniając skorygowane wartości podatkowe.

Tab. 1. Podatek młynowy z powiatu trockiego w 1778 r.

Młyny	Liczba kół	Wartość jednego koła	Dochód w złp.
Na wodzie wielkiej	10	10	100
Na wodzie średniej	31	8	248
Na wodzie małej	29	6	174
Na wodzie najmniejszej	83	4	332
Łącznie	151		854

Źródło: opracowanie własne na podstawie Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Vilnius, fond 11, inw. 1, nr 1223, k. 1–17v.

Mając na uwadze, że w wileńskim archiwum zachowały się lustracje z różnych powiatów i województw, prezentowana edycja młynów z powiatu trockiego może stanowić punkt wyjścia do systematycznych badań nad młynarstwem w Wielkim Księstwie Litewskim w drugiej połowie XVIII w. Dokument ten ujawnia ogromny potencjał źródłowy – zarówno w zakresie historii gospodarczej, obejmującej m.in. dane o taryfach, dochodach i liczbie kół młyńskich, jak i geografii historycznej, wskazującej położenie młynów, wykorzystanie cieków wodnych czy zależności między rozmiarem rzeki a intensywnością przemian. Informacje zawarte w dokumentach umożliwiają przeprowadzenie analiz statystycznych i przestrzennych, odtwarzanie sieci produkcyjnych oraz ocenę ich znaczenia dla lokalnej i regionalnej gospodarki. W konsekwencji tego rodzaju źródła oferują wyjątkową możliwość połączenia perspektywy ekonomicznej, środowiskowej i przestrzennej, otwierając szerokie pole do badań interdyscyplinarnych. Z ich wykorzystaniem można nie tylko lepiej zrozumieć funkcjonowanie młynów, lecz także uchwycić, w jaki sposób infrastruktura produkcyjna wpływała na kształtowanie się krajobrazu i struktur społeczno-gospodarczych Wielkiego Księstwa Litewskiego.

ANEKS

W edycji zastosowano zasady opracowane przez Kazimierza Lepszego¹⁵, które zostały nieznacznie zmodyfikowane na potrzeby uzyskania bardziej przejrzystego odwzorowania tekstu. Ortografię i interpunkcję zmodernizowano, zachowując brzmienie. Pominięte litery uzupełniono w nawiasach kwadratowych. Usystematyzowano zapis *pułroczną*, *puł roczną* na *półroczną*. Uwspółcześniono zapisy „ji” oraz „yi” w słowach takich jak, np. *gwardyi*, *ekonomyi*. Podobnie jak w przypadku „y”, „j”, „i”, „x”. Imiona zapisano w formie współczesnej, np. zamiast *Ignacy* – *Ignacy*, *Maryi* – *Marii*. Część zapisów liczebników została sprowadzona do form współczesnych (np. *pięćdziesiąt* zastąpiono formą *pięćdziesiąt*), przy jednoczesnym zachowaniu form charakterystycznych dla epoki, takich jak *cztery*, *osim*. Zrezygnowano z zapisów z podwójnymi literami, jak w przypadku *Komissyji* – *Komisji*. Rozwinięto też stosowane przez lustratora skróty (np. *poll.* – polskich, *złtych* – złotych, *wdzttwa* – województwa, *Littgo* – Litewskiego, *starost* – starosty/starostów). W kwestii zwrotów grzecznościowych uporządkowano stosowane w tekście skróty i zapisano je małymi literami. Z tekstu usunięto zwrot „Dalsza lustracja młynów województwa trockiego”, który rozpoczynał każdą nową kartę. W miarę możliwości zlokalizowano miejscowości i podano ich współczesną nazwę. Przymiotnik od-miejscowe ujednolicono, zapisując je małymi literami, np. jezioro daugowskie. Latynizmy zapisano kursywą.

Oryg.: Komisja Skarbowa Wielkiego Księstwa Litewskiego, Lietuvos vals-tybės istorijos archyvas, Vilnius, fond 11, inw. 1, nr 1223, k. 1–17v.

¹⁵ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych. Od XVI do połowy XIX wieku*, red. Kazimierz LEPSZY, Wrocław 1953.

[k. 1] Lustracja młynów zbożowych przywodnych kół, a w wietrznych kamieni w dystynkcji wedle nakazu prawa wody, a stąd opłaty w rubrykach wyrażonej w województwie trockim znajdujących się, przeze mnie niżej podpisanego, od prześwietnej Komisji Skarbowej instrumentowego, rewidowanych i regularnej opłaty podatku młynowego podanych w roku niniejszym, tysiąc siedemset siedemdziesiąt siódmym: od dnia pierwszego marca do dnia dziesiątego maja, ekspediowana na dwie taryfy pisana, z których jedna do akt grodzkich trockiego województwa oddana, a druga do akt Komisji Skarbowej odsyła się.												
Liczba kół i kamieni					Specyfikacja dóbr, w których znajdują się młyny				opłata z młynów			
w dystynkcji wody				w młynach wietrznych					na rok		na półroczną ratę	
									zł[o]-te	gr	zł[o]-te	gr
					Parafia nowotrocka							
koła				ka-mie-nie								
a Flor ¹⁶ 10	a Flor 8	a Flor 6	a Flor 4	a Flor 6								
			1		w ekonomii[i] trockiej w posesji j[a-śnie] wielmożnego Tadeusza z Kozielska Ogińskiego ¹⁷ , wojewody trockiego, babinowieckiego etc. starosty, na rzece Brażole ¹⁸ z jeziora Galwis ¹⁹ płynącej, złotych sześć				6		3	

¹⁶ Skrót „a Flor” nie jest niezidentyfikowaną jednostką miary, lecz florenem – używanym tu jako synonim złotego.

¹⁷ Tadeusz Franciszek Ogiński, zob. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 2: *Województwo trockie XIV–XVIII w.*, red. Andrzej RACHUBA, Warszawa 2009 (dalej cyt. *Urzędnicy troccy*), s. 231.

¹⁸ Brażółka (lit. Bražuolė), zob. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (dalej cyt. SGKP), t. 15, cz. 1, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Józef KRZYWICKI, Warszawa 1900, s. 229.

¹⁹ Galwe (lit. Galvė).

			1	w majątności Lantworowie ²⁰ w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[aiństwa] Antoniego ²¹ i Barbary z Daugiałłów Hryniewiczów, starostów kraśni[ńskich], przy stawie złotych cztery	4	2	
			1	w folwarku Zaleszczyźnie ²² alias Brażole ²³ j[aśnie] p[ana] Thadeusza Hryniewicza ²⁴ , vice regenta ziem województwa trockiego, przy stawie złotych cztery	4	2	
			1	w folwarku Mejryszakach ²⁵ , dziedzicznym w[ielce] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Piotra i samej jejm[ościów] Pietraszkiewiczów, starostów mici[uińskich], na rzece Brażole złotych	6	3	
		2	2	<i>Latus Efficit</i>	20	10	
				[k. 1v] Kontynuacja parafii nowotrockiej			
				<i>Transport Lateris</i>	20	10	
			1	w plebani jewieskiej ichm[ościów] księży <i>greorum</i> unitów na rzece Olsie ²⁶ , z jeziora Olosy płynącej, złotych sześć	6	3	
			1	w folwarku Kurkliszkach ²⁷ j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Ignacego z Kozielska Ogińskiego, dorsunskiego, wejgowskiego starosty, przy stawie	4	2	

²⁰ Lantworowo, dziś Landwarów (lit. Lentvaris), zob. SGKP, t. 5, red. Filip SULIMIEŃSKI, Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1884, s. 75.

²¹ Antoni Karol Hryniewicz, zob. *Urzednicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII w. Spisy*, opr. Henryk LULEWICZ, Andrzej RACHUBA (Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy, t. 11), Kórnik 1994 (dalej cyt. Urzednicy centralni i dygnitarze), s. 194.

²² Zaleszczyzna, zob. SGKP, t. 14, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Józef KRZYWICKI, Warszawa 1895, s. 385.

²³ Młyn ten (wraz z foluszem) wzmiankowany jest także w inwentarzu dóbr Brażole z 1797 r., zob. Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Vilnius (dalej cyt. LVIA), fond 1282, inw. 1, nr 9672, k. 27.

²⁴ Tadeusz Hryniewicz, zob. Urzednicy troccy, s. 117.

²⁵ Mejryszki (lit. Meiriškės).

²⁶ Olosa (lit. Alsa).

²⁷ Kurkliszki, zob. SGKP, t. 4, red. Filip SULIMIEŃSKI, Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1883, s. 895.

			1	w jewiejskim ²⁸ miasteczku tegoż j[a- śnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Ignacego Ogińskiego, dorsunskiego, wejgowskiego starosty, na rzece Brażole	4	2
			1	w majątności Solkienikach ²⁹ w[iel- możnego] j[egomości] p[ana] Piotra z Kleczkowa Kleczkowskiego ³⁰ , rotmi- strza powiatu grodzieńskiego, na rze- ce Malczuczka zwanej, z jeziora Idziga płynącej, złotych cztery	4	2
			1	w folwarku Michniskach ³¹ kapituły wi- leńskiej, na rzece zwanej Kotyszy ³² , pły- nącej z jeziora Kotysza, złotych sześć	6	3
			2	w Ryknotach ³³ ichm[ościów] księży do- minikanów nowotrockich na rzece Ry- końcie, z jeziora rykońskiego płyną- cej, w uroczysku Karciszkach zwanym, przy wiosce Wasiulukach ³⁴	16	8
2	4	5		<i>In summa</i> z parafii nowotrockiej	60	30
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich sześćdzie- siąt, na półroczną ratę złotych polskich trzydzieści		
				[k. 2] Parafia starotrocka		
			1	w majątności zwanej Waka ³⁵ w[iel- ce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[añ- stwa] Józefa ³⁶ i Heleny z Puzynów Janiszów Dombrowskich, podwojewo- dzych smoleńskich, starostów między- rzeckich, na rzece Wojdagieńka zwa- nej, złotych polskich cztery	4	2

²⁸ Jewie (lit. Vievis), zob. SGKP, t. 3, red. Filip SULIMIERSKI, Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1882, s. 569.

²⁹ Solkieniki (lit. Salkininkai), zob. SGKP, t. 11, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1890, s. 54.

³⁰ Piotr Jan Kleczkowski, zob. Urzędnicy centralni i dygnitarze, s. 163.

³¹ Michniski (lit. Mikniškės), zob. SGKP, t. 6, red. Filip SULIMIERSKI, Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1885, s. 315.

³² Kotysz (lit. Katišius).

³³ Rykonty (lit. Rykantai), zob. SGKP, t. 10, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1889, s. 90.

³⁴ Prawdopodobnie Wasiuluki (lit. Vosyliukai), zob. SGKP, t. 12, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Warszawa 1892, s. 130.

³⁵ Waka (lit. Voke), zob. SGKP, t. 12, s. 899.

³⁶ Józef Junosza Dąbrowski, zob. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. 4: Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII w.*, red. Henryk LULEWICZ, Warszawa 2003 (dalej cyt. Urzędnicy smoleńscy), s. 160.

2				na rzece Waka zwanej, płynącej z jeziora Poszki, w uroczysku Murowana Waka ³⁷ w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[aństwa] Dąbrowskich złotych szesnaście	16	8
		1		w Miedzyrzeczu ³⁸ starostwie w[ielce] w[ielmożnych] Dombrowskich, przy stawie, złotych cztery	4	2
		1		w folwarku Tataryszach ³⁹ do starostwa miedzyrzeckiego przynależącym tychże w[ielce] w[ielmożnych] Dombrowskich, przy stawie, złotych polskich cztery	4	2
		1		w majątności Skorbucianach ⁴⁰ w[ielmożnego] j[asnie] p[ana] Józefa Jeleńskiego ⁴¹ , sędziego ziemskiego województwa trockiego, przy krynicach ⁴² , złotych polskich cztery	4	2
		1		w folwarku zwanym Waka Biała Radziwiłłowska <i>ad prasens</i> w[ielmożnego] Józefa Jeleńskiego, sędziego ziemskiego tr[ockiego], przy krynicach, złotych polskich ^a	4	2
2		5		<i>Latus Efficit</i>	36	18
				[k. 2v] Kontynuacja parafii starotrockiej		
				<i>Transport Lateris</i>	36	18
1				w folwarku zwanym Waka Metropolitańskim ⁴³ , na rzece płynącej z błot i krynic Skorbuciańskich, złotych polskich osim	8	4

^a W rękopisie lekko pokreślone ołówkiem. Młyn znajduje się w sumariuszu.

³⁷ W 1784 r. przy młynie tym działał także tartak i folusz, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 145.

³⁸ Miedzyrzec (lit. Tarpupis), zob. SGKP, t. 6, s. 377.

³⁹ Tataryszki (lit. Tatoriškės), zob. SGKP, t. 12, s. 228.

⁴⁰ Skorbuciany (lit. Skurbutenai), zob. SGKP, t. 10, s. 696. W 1784 r. przy tym młynie działał folusz, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 145.

⁴¹ Józef Jeleński, zob. Urzędnicy troczy, s. 199.

⁴² Ten sam młyn w 1784 r. wymieniony był jako działający „na stawie obszernym”, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 145.

⁴³ Metropolitarna Waka, zob. SGKP, t. 6, s. 266.

		1		w Starych Trokach ⁴⁴ j[aśnie] ks[ięży] benedyktynów na rzece Ołonie ⁴⁵ Opacki	6		3	
	1			w folwarku Wace tychże ichm[ościów] księży benedyktynów starotrockich, na rzece Wace ⁴⁶ zwanej, złotych polskich osim	8		4	
	1			w dzierżawie Anglenikach ⁴⁷ j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Sielickiego ⁴⁸ , regenta W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Ołonie, złotych polskich ośm	8		4	
			1	w folwarku Ołona ⁴⁹ zwanym w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Antoniego Skarżyńskiego ⁵⁰ , skarbnika województwa trockiego, przy stawie, złotych polskich cztery	4		2	
5	1	6		<i>In summa</i> w parafii starotrockiej	70		35	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich siedemdziesiąt, na półroczną ratę złotych polskich trzydzieści pięć				
				[k. 3] Parafia sumiliszka				
	1			w folwarku Gronopola j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Stefana Romera ⁵¹ , podkomorzego województwa trockiego, komisarza skarbu W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Strawie	6		3	

⁴⁴ Stare Troki (lit. Senieji Trakai), zob. SGKP, t. 12, s. 492.

⁴⁵ Ołona (lit. Aluona).

⁴⁶ Waka (lit. Voke), zob. SGKP, t. 12, s. 899.

⁴⁷ Angliniki (lit. Anglininkai), zob. SGKP, t. 1, red. Filip SULIMERSKI, Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1880, s. 37. W inwentarzu z 1791 r. znajduje się prawdopodobnie opis tego młyna (ów młyn miał dwa koła), który był wówczas w złym stanie „dranicami kryty cały, zewnątrz przysypiania potrzebujący, z jednej strony to jest od kół ścianę całą pognita i opadłą mający”, zob. LVIA, fond 11, inw. 1, nr 1351, k. 1v.

⁴⁸ Józef Sielicki, zob. *Polski słownik biograficzny*, t. 36, red. Henryk MARKIEWICZ, Warszawa–Kraków 1995–1996, s. 591.

⁴⁹ Ołona (lit. Aluona), zob. SGKP, t. 7, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1886, s. 524.

⁵⁰ Antoni Skarżyński, zob. *Urzędnicy troccy*, s. 210.

⁵¹ Stefan Dominik Römer, zob. *Urzędnicy troccy*, s. 174.

	2				w Sumiliszkach ⁵² , starostwie j[ąśnie] w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[ąństwa] Michała i Marii z książąt Radziwiłłów granowskich, tarnogórskich, olkienickich starostów, na rzece Strawie, złotych polskich szesnaście	16		8
		1			w folwarku Montygaliszkach ⁵³ w[ielmożnego] j[ąśnie] p[ana] Nornickiego, pisarza W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], przy wodzie z błot płynącej, złotych polskich sześć	6		3
			1		w Barbaryszkach ⁵⁴ , dobrach w[ielmożnego] j[ąśnie] p[ana] Ejtmina ⁵⁵ , ciwona województwa trockiego, przy ruczaju za jeziora kietuiskiego płynącym	4		2
	2	2	1		W parafii sumilskiej	32		16
					<i>Dico</i> na rok złotych polskich trzydzieści dwa, na pół roku złotych polskich szesnaście			
					[k. 3v] Parafia kietowiska			
	2				w majątności Strawienikach ⁵⁶ j[ąśnie] w[ielmożnego] j[ąśnie] p[ana] Ignacego z Kozielska Ogińskiego, dorsuniskiego i wejgowskiego starosty, na rzece Strawie przy wiosce Lutany ⁵⁷ zwanej, złotych polskich szesnaście	16		8
			1		w Kietuizkach ⁵⁸ , dobrach j[ąśnie] w[ielmożnego] j[ąśnie] p[ana] Michała hrabi Pocięja, starosty rohaczewskiego, kawalera Orderów Orła Białego i Świętego Stanisława, na rzece Korejwiance płynącej z jeziora Owady, złotych polskich cztery	4		2

⁵² Sumiliszki (lit. Semeliškės), zob. SGKP, t. 11, s. 584.

⁵³ Montygaliszki, zob. SGKP, t. 6, s. 664.

⁵⁴ Barbaryszki, zob. SGKP, t. 1, s. 105.

⁵⁵ Józef Piotr Eytmin, zob. Urzędnicy troccy, s. 109.

⁵⁶ Strawienniki, zob. SGKP, t. 9, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1888, s. 395.

⁵⁷ Lutany (lit. Liutonys).

⁵⁸ Kietowiszki (lit. Kietaviškės), zob. SGKP, t. 4, s. 52.

1				tegoż j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Pocięja, starosty rohaczewskiego, na rzece Strawie, przy karczmie Postrawu zwanej, złotych polskich osim	8	4
			1	w majątności Abramowsku ⁵⁹ w[ielmożnej] jejm[ości] pani Anny z Karpiów Derassowej ⁶⁰ , sędziny ziemi województwa trockiego, przy wodzie Giedzkojcziski jeziora zwanego, złotych polskich cztery	4	2
3		2		<i>Latus Efficat</i>	32	16
				[k. 4] Kontynuacja parafii kietuwiskiej		
				<i>Transport Lateris</i>	32	16
			1	w folwarku Minełganad w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Antoniego Jana Strawińskiego ⁶¹ , pisarza grodzkiego województwa trockiego, na rzece Rezwanika zwanej, na gościńcu kowieńskim pod dworem, złotych polskich cztery	4	2
			1	w folwarku Owsianiszkach ⁶² w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Józefa Dombrowskiego, starosty strejpuńskiego, na rzece Zelwiance z jeziora Zelwy płynącej, złotych polskich cztery	4	2
3		4		<i>In summa</i> z parafii kietuwiskiej	40	20
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich czterdzieści, na ratę półroczną złotych polskich dwadzieścia		
				[k. 4v] Parafia żyżmorska		
2				w Żyżmorach ⁶³ , starostwie j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Michała Hrabiego Pocięja, starosty rohaczewskiego, kawalera orderów Orła Białego i Świętego Stanisława, na rzece Strawie w mieście Żyżmorach ⁶⁴ , złotych polskich	20	10

⁵⁹ Abramowski (lit. Abromiškės), zob. SGKP, t. 1, s. 20.

⁶⁰ Małżonka Roberta Kazimierza De Raess, zob. Urzędnicy troccy, s. 198.

⁶¹ Antoni Jan Stawiński, zob. Urzędnicy troccy, s. 160.

⁶² Owsianiszki, zob. SGKP, t. 7, s. 782.

⁶³ Żyżmory (lit. Žiezmariai), zob. SGKP, t. 14, s. 927.

⁶⁴ W inwentarzu z 1780 r. wymieniony został jednokołowy młyn wraz z foluszem na rzeczce Gorkla, który należał do miasta, zob. LVIA, fond 11, inw. 1, nr 1255, k. 10v.

		1	tegoż j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Pocięja w dobrach ziemskich zastawnych w uroczysku Gorkli zwanych, na rzece Gorkli, złotych polskich cztery	4	2
		1	w majątności Władyszkach ⁶⁵ w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Romera ⁶⁶ , kapita- na wojsk pruskich, przy stawie pod Kie- mielcami wsią, złotych polskich cztery	4	2
		1	tegoż w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Ro- mera pod wsią zwaną Krauciszki, z gór płynącej, złotych polskich	4	2
2		3	<i>In summa</i> z parafii żyżmorskiej	32	16
			<i>Dico</i> na rok złotych polskich trzydzieści dwa, na półroczną ratę złotych polskich szesnaście		
			[k. 5] Parafia zosielska		
		2	w majątności Paprociach, dziedzicz- nych dobrach j[aśnie] w[ielmożne- go] j[aśnie] p[ana] Joachima Chrepto- wicza ⁶⁷ , podkanclerzego W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Łow- kiście zwanej, płynącej z błot szczuki- skich, złotych polskich osim	8	4
		1	w folwarku Kopciszkach ⁶⁸ , dobrach za- stawnych w[ielmożnej] jejm[ości] pani Anny Aramowiczowej ⁶⁹ , chesznikowej brzeskiej, przy stawie w wiosce Bejcia- nach, złotych polskich cztery	4	2
		1	w folwarku Szczukiskach ⁷⁰ w[ielmoż- nego] j[aśnie] p[ana] Ignacego Strawiń- skiego ⁷¹ , strażnika trockiego, przy sta- wie, złotych polskich cztery	4	2

⁶⁵ Władyszkiszki (lit. Vladikiškės), zob. SGKP, t. 13, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Warszawa 1893, s. 691. Młyn ten jest wzmiankowany także w 1789 r., zob. LVIA, fond 11, inw. 1, nr 1255, k. 15.

⁶⁶ Prawdopodobnie Damazy Romer.

⁶⁷ Joachim Chreptowicz, zob. Urzędnicy centralni i dygnitarze, s. 204.

⁶⁸ Kopciszki (lit. Kapčiškės), zob. SGKP, t. 4, s. 376.

⁶⁹ Anna Ploetz, żona Pawła Littawora Aramowicza, zob. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 8: *Ziemia brzeska i województwo brzeskie XIV–XVIII w.*, red. Andrzej RACHUBA, Warszawa 2020, s. 88.

⁷⁰ Szczukiszki, zob. SGKP, t. 9, s. 866.

⁷¹ Ignacy Strawiński, zob. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1: *Województwo wi- leńskie XIV–XVIII w.*, red. Andrzej RACHUBA, Warszawa 2004 (dalej cyt. Urzędnicy wileńscy), s. 222.

			1	w folwarku Kurniszkach ⁷² j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Roberta Kazimierza Deraessa, sędziego ziem województwa trockiego, na rzece Propole z krynic płynącej	4	2	
			5	<i>In summa</i> w parafii zosielskiej	20	10	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich dwadzieścia, na półroczną ratę złotych polskich dziesięć			
				[k. 5v] Parafia giegużyńska			
	1			w wiosce Petryszanach ⁷³ , do starostwa zosielskiego przynależącej, na rzece Udrze, złotych polskich osim	8	4	
		1		w plebani Giegużyńskiej ⁷⁴ , na rzece Basza zwanej, złotych polskich sześć	6	3	
	1	1		<i>In summa</i> z parafii giegużyńskiej	14	7	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich czternaście, na półroczną ratę złotych polskich siedem			
				Parafia poporska			
			1	w folwarku Kieragoliszkach j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Ignacego Ogińskiego, dorsuniskiego, wejgowskiego starosty, na rzece Olosie, złotych polskich cztery	4	2	
			1	w folwarku Zaborzu w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Milewskiego, na rzece Rutha zwanej, złotych	4	2	
			2	<i>Latus Efficit</i>	8	4	
				[k. 6] Kontynuacja parafii poporskiej			
				<i>Transport Lateris</i>			

⁷² Kurkliszki (lit. Kurniškės), zob. SGKP, t. 4, s. 895.

⁷³ Petruszany (lit. Putriškės).

⁷⁴ Giegużyn (lit. Gegužinė), zob. SGKP, t. 2, red. Filip SULIMIERSKI, Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1881, s. 548.

			1	w Dajnowie ⁷⁵ , dobrach w[ielce] w[ielmożnych] j[aśnie] p[anów] Sanikowskich ⁷⁶ , oboźnych województwa trockiego, na rzece Lapoje, z błot płynącej, złotych polskich cztery	4	2	
2				w Poporciach ⁷⁷ , dobrach ichm[ościów] księży dominikanów na rzece Żyżmorce ⁷⁸ , złotych polskich szesnaście	16	8	
1				w folwarku Naszlanach ⁷⁹ w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Jakuba Sirucia, podczaszego inflanskiego, na rzece Żyżmorce, złotych polskich osim	8	4	
1				w podolu folwarku j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Józefa Niesiołowskiego, wojewody nowogródzkiego, przy wodzie z krynic płynącej w wiosce Litwiniskach ⁸⁰ , złotych polskich	8	4	
			1	w folwarku Michałowszczyźnie ⁸¹ jejm[ości] p[ani] Heleny Szakuniewiczowej, porucznikowej J[ego] K[rólewskiej] M[ości] zastawniczki, na rzece Powara z krynic płynącej, złotych polskich cztery	4	2	
			1	w Zubiszkach ⁸² , dobrach w[ielce] w[ielmożnych] j[aśnie] p[anów] Galińskich, chorążych orszańskich, przy stawie pod dworem, złotych polskich cztery	4	2	
		1		na rzece Gamońcie tychże ichm[ościów] w wiosce Surweli ⁸³ złotych polskich sześć	6	3	
4	1	5		<i>In summa</i> w parafii poporskiej	58	29	
				<i>Dico</i> na rok zł pol. piędziesiąt osim, na półroczną ratę złotych polskich dwadzieścia dziewięć			

⁷⁵ Dajnowo (lit. Dainava).⁷⁶ Zob. Urzędnicy troccy, s. 155.⁷⁷ Paprocie (lit. Papartėliai), zob. SGKP, t. 8, red. Bronisław CHLEBOWSKI, Władysław WALEWSKI, Warszawa 1887, s. 794.⁷⁸ Żyżmorka, zob. SGKP, t. 14, s. 927.⁷⁹ Naszłany (lit. Našlėnai), zob. SGKP, t. 6, s. 930.⁸⁰ Litwiniszki (lit. Litviniškės).⁸¹ Michałowszczyzna (lit. Mikalaučiškės), zob. SGKP, t. 6, s. 312.⁸² Zubiszki (lit. Zūbiškės), zob. SGKP, t. 14, s. 669.⁸³ Surwele (lit. Surveliai).

					[k. 6v] Parafia užugolska			
		1			w Užugościu ⁸⁴ , folwarku j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Michała hrabiego Paca ⁸⁵ , kowieńskiego sądowego, borciańskiego starosty, przy wodzie z jeziora Giełuży płynącej /: <i>notandum</i> iż ten młyn zalewa ⁸⁶ łąki, majątności Radomysła w[ielce] w[ielmożnych] Lackich, chorążych i pułkowników województwa trockiego, więcej jak na wozów, pięćdziesiąt złotych polskich sześć	6		3
		1			w Scypioniskach ⁸⁷ , dobrach j[aśnie] w[ielmożnych] j[aśnie] p[anów] Górskich, kasztelanów żmudzkich, na rzece Strawie płynącej z jezior szpindziańskich, w uroczysku zwanym Strawie, złotych polskich osim	8		4
		2 ^b			w Lelanach ⁸⁸ , dobrach tychże j[aśnie] w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[anów] Górskich, kasztelanów ⁸⁹ żmudzkich, na rzece Wierzchni w wiosce Agrypiskach ⁹⁰ , złotych polskich szesnaście ^c	20		10
			1		w Tołojkiskach ⁹¹ , j[aśnie] p[ana] Antoniego Hryniewicza, na rzece Łojponie, płynącej z jeziora Galisa zwanego, złotych polskich cztery	4		2
2 ^d	1	1			<i>In summa</i> w parafii užugoskiej	38		19
					<i>Dico</i> na rok złotych polskich trzydzieście osim ^e na półroczną ratę złotych polskich dziewiętnaście ^f			

^b W sąsiedniej rubryce przekreślono cyfrę 2. ^c Zamazanie w tekście. ^d W sąsiedniej rubryce skreślono 3. ^e W rękopisie przekreślone cztery. ^f W rękopisie przekreślone siedemnaście.

⁸⁴ Užugość (lit. Užuguostis), zob. SGKP, t. 12, s. 873.

⁸⁵ Michał Pac, zob. Urzędnicy wileńscy, s. 436.

⁸⁶ W świetle Statutów Litewskich właściciel winien był zadośćuczynić szkody, zob. Anna PYTASZ-KOŁODZIEJCZYK, *Zasoby wodne w dobrach wielkosiążących zachodniej Grodzieńszczyzny w XVI wieku. Administracja i eksploatacja*, Olsztyn 2017, s. 79–80.

⁸⁷ Scypioniszki (lit. Sepijoniškės), zob. SGKP, t. 10, s. 409.

⁸⁸ Lelany (lit. Lielionys), zob. SGKP, t. 5, s. 130.

⁸⁹ Wierzchnia (lit. Verknė).

⁹⁰ Agrypiszki (lit. Gripiškės), zob. SGKP, t. 1, s. 24.

⁹¹ Tołejkiszki (lit. Toleikia), zob. SGKP, t. 12, s. 364.

					[k. 7] Parafia puńska				
	2				w folwarku Mostołtowiczach ⁹² , do dóbr Butrymańskich przynależącym, w[ielmożnej] jejm[ości] pani Heleny z Cho- mińskich Żabinej, korżańskiej starości- ny, przy wodzie z krynic biegnącej	16		8	
				1	w Butrymańcach ⁹³ , miasteczku te[ż]e w[ielmożnej] jejm[ości] pani Żabinej, złotych polskich sześć	6		3	
	2				w Jurgielanach ⁹⁴ , folwarku j[aśnie] p[ana] Sagatowskiego ⁹⁵ , krajczego woje- wództwa trockiego, na rzece Okilnie ⁹⁶ , złotych polskich dwanaście	12		6	
	2				w Adamańcach ⁹⁷ , j[aśnie] p[ana] Ryża- nowicza, Tatara, na rzece Okinie, zło- tych polskich dwanaście	12		6	
				1	w Guścianach ⁹⁸ , folwarku j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Paca, kowień- skiego sądowego, borciańskiego staro- sty, przy wodzie z krynic Bohdańskich biegnącej, złotych polskich cztery	4		2	
2	4	1	1		<i>In summa</i> w parafii puńskiej	50		25	
					<i>Dico</i> na rok złotych polskich pięćdziesiąt, na półroczną ratę złotych dwadzieścia pięć				
					[k. 7v] Parafia piwoszuńska ⁹⁹				
				1	w Ginejcziskach ¹⁰⁰ , folwarku w[ielmoż- nej] jejm[ości] pani Ruszczycowej, na rzece Odyńca ¹⁰¹ zwanej, złotych polskich cztery	4		2	
				1	<i>In summa</i> w parafii piwoszuńskiej	4		2	
					<i>Dico</i> na rok złotych polskich cztery, na półroczną ratę złotych polskich dwa				

⁹² Mostołtowicze, zob. SGKP, t. 4, s. 713.

⁹³ Butrymańce (lit. Butrimonys), zob. SGKP, t. 1, s. 484.

⁹⁴ Jurgielany (lit. Jurgielionys), zob. SGKP, t. 3, s. 631.

⁹⁵ Szymon Sagatowski, zob. Urzędnicy troccy, s. 139.

⁹⁶ Okilna (lit. Akilna).

⁹⁷ Adamańce (lit. Adamonys).

⁹⁸ Guściany, zob. SGKP, t. 3, s. 914.

⁹⁹ Piwoszuny (lit. Pivošiūnai), zob. SGKP, t. 8, s. 237.

¹⁰⁰ Ginejcziski (lit. Gineitiškės), zob. SGKP, t. 3, s. 572.

¹⁰¹ Odyńca (lit. Adinčias).

					Parafia wysokodworska				
1					w Oleszyszkach ¹⁰² , folwarku j[ąśnie] w[ielmożnego] j[ąśnie] p[ana] Michała Paca ¹⁰³ hrabiego, kowieńskiego sądowego starosty, na rzece Pasamawce ¹⁰⁴ , złotych polskich osim	8		4	
1					w Talkowie ¹⁰⁵ , folwarku w[ielmożnych] j[ąśnie] p[anów] Galińskich, chorążych orszańskich, na rzece Wierzchni, złotych polskich	8		4	
			1		w Czyhunach, wiosce j[ąśnie] ks[ięży] dominikanów wysokodworskich, na rzece Waszy zwanej, złotych	4		2	
2					w Wysokim Dworze ¹⁰⁶ , dobrach w[ielmożnego] j[ąśnie] p[ana] Lackiego ¹⁰⁷ , chorążego województwa trockiego, na rzece Wierzchni, złotych polskich	16		8	
4		1			<i>Latus Efficit</i>	36		18	
					[k. 8] Kontynuacja parafii wysokodworskiej				
					<i>Transport Lateris</i>	36		18	
1					w Radomyślu ¹⁰⁸ , folwarku tegoż w[ielmożnego] j[ąśnie] p[ana] Onufrego Lackiego, chorążego pułkownika województwa trockiego, przy wiosce Papsiach ¹⁰⁹ zwanej, na rzece Wierzchni, złotych polskich osim	8		4	
			1		w Gożżunach ¹¹⁰ folwarku w[ielce] w[ielmożnych] j[ąśnie] p[añstwa] Michała ¹¹¹ i Zofij z Górskich Golejewskich, skarbników oszmiańskich, przy krynicach Jasudańskich ¹¹²	4		2	

¹⁰² Oleszyszki (lit. Alešiškės), zob. SGKP, t. 7, s. 479.

¹⁰³ Michał Pac, zob. Urzędnicy troccy, s. 436.

¹⁰⁴ Właściwie: Somawka.

¹⁰⁵ Talkowo (lit. Tolkiškės), zob. SGKP, t. 12, s. 148.

¹⁰⁶ Wysoki Dwór (lit. Aukštadvaris), zob. SGKP, t. 14, s. 129.

¹⁰⁷ Onufry Lacki, zob. Urzędnicy troccy, s. 174.

¹⁰⁸ Radomyśl, zob. SGKP, t. 9, s. 427.

¹⁰⁹ Papsie, zob. SGKP, t. 7, s. 853.

¹¹⁰ Gożżuny, zob. SGKP, t. 2, s. 650.

¹¹¹ Michał Golejewski, zob. Urzędnicy wileńscy, s. 293.

¹¹² Jasuda (lit. Jasudonys).

			1	w Bobrowiczach ¹¹³ , folwarku w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Antoniego Rożewicza ¹¹⁴ , strukczaszego województwa trockiego, na rzece zwanej Grażota, złotych polskich cztery	4	2
			1	w Kotołowszczyźnie ¹¹⁵ , folwarku w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Jozefata Dobrogosty Podbipięty ¹¹⁶ , podwojewódzkiego województwa trockiego, na rzece Stróżdzie ¹¹⁷ z błot	4	2
			1	w Juchniszkach ¹¹⁸ , folwarku w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Macieja Krzywoblockiego, regenta grodzkiego województwa trockiego, przy stawie, złotych polskich cztery	4	2
5		5		<i>In summa</i> w parafii wysokodvorskiej	60	30
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich sześćdziesiąt, na półroczną ratę złotych polskich trzydzieści		
				[k. 8v] Parafia anuszyska		
			1	w Duśmianach ¹¹⁹ , ichm[ościów] księży kamedułów pożajskich, na rzece Musie ¹²⁰ z jeziora bakałatryskiego płynącej, złotych polskich cztery	4	2
			1	w Anuszyszkach ¹²¹ j[aśnie] w[ielmożnej] jejm[ości] pani Barbary z Judyckich Tyzenhauzowej, starościnej diameńskiej, przy wodzie z krynic płynącej, w uroczysku Grandowiu ¹²² zwanym, złotych polskich cztery	4	2
			2	<i>In summa</i> w parafia anuszyskiej	8	4
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich osim, na półroczną ratę złotych polskich cztery		

¹¹³ Bobrowicze, zob. SGKP, t. 1, s. 262.

¹¹⁴ Antoni Rużewicz (Rożewicz), zob. Urzędnicy troccy, s. 224.

¹¹⁵ Kotołwszczyzna, zob. SGKP, t. 4, s. 496.

¹¹⁶ Jozefat Dobrogost Podbipięta, zob. Urzędnicy troccy, s. 188.

¹¹⁷ Stróżda (lit. Strūzda).

¹¹⁸ Juchniszki (lit. Jukniškė), zob. SGKP, t. 3, s. 617.

¹¹⁹ Duśmiany (lit. Dusmenys), zob. SGKP, t. 2, s. 230.

¹²⁰ Musza (lit. Mūša), zob. SGKP, t. 6, s. 815.

¹²¹ Hanuszyszki (lit. Onuškis), zob. SGKP, t. 3, s. 31.

¹²² Prawdopodobnie ten młyn, znajdujący się między pagórkami przy naturalnie powstałych stawach, wzmiankowany jest w 1784 r. jako dwukołowy, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 6.

					[k. 9] Parafia olkienicka				
2					w Olkienikach ¹²³ , samym miasteczku, dobrach hibernowych j[asnie] w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[anstwa] Michała i Marii z książąt Radziwiłłów Granowskich, tarnogórskich, olkienickich starostów, na rzece Mereczance ¹²⁴ , złotych polskich	20		10	
	1				tychże j[asnie] w[ielce] w[ielmożnych] Granowskich na rzece Giłujzy ¹²⁵ zwanej złotych polskich osim	8			4
	1				w wiosce Puskarni ¹²⁶ olkienickiej, przy wodzie z krynicy błot płynącej, złotych polskich osim	8		4	
				1	w folwarku Panaszyszkach ¹²⁷ tychże j[asnie] w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[anów] Granowskich, tarnogórskich i olkienickich starostów, do Olkienik przynależącym, przy stawie, złotych polskich cztery	4		2	
2	2			1	<i>In summa</i> w parafii olkienickiej	40		20	
					<i>Dico</i> na rok złotych polskich czterdzieści, na półroczną ratę złotych dwadzieścia				
					[k. 9v] Parafia daugowska				
	2				w Oranach ¹²⁸ , hibernowych dobrach, j[asnie] w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[anstwa] Michała ¹²⁹ i Kazimiry z Ogińskich Brzostowskich, podskarbach wielkich W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Orance ¹³⁰ , złotych polskich szesnaście	16		8	

¹²³ Olkieniki (lit. Valkininkai), zob. SGKP, t. 7, s. 484.

¹²⁴ Mereczanka (lit. Merkys), zob. SGKP, t. 6, s. 259. Z opisu dekanatu trockiego z 1784 r. możemy się dowiedzieć, że do dworu olkienickiego należały trzy młyny, w tym jeden na rzece Mereczance, przy którym funkcjonował także tartak, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 78.

¹²⁵ Giłujza (lit. Geluža).

¹²⁶ Puskarnia (lit. Pūčkornės), zob. SGKP, t. 9, s. 317. W 1784 r. w miejscowości tej na rzece Spandze oprócz młyna zbożowego funkcjonowała także rudnia, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 18.

¹²⁷ Panuszyszki (lit. Panošiškės), zob. SGKP, t. 7, s. 837.

¹²⁸ Orany (lit. Varėna), zob. SGKP, t. 7, s. 571.

¹²⁹ Michał Brzostowski, zob. Urzędnicy wileńscy, s. 300.

¹³⁰ Oranka (lit. Varėnė), zob. SGKP, t. 7, s. 571.

			2	tychże j[aśnie] w[ielce] w[ielmożnych] podskarbich w Daugach ¹³¹ folwarku przy stawie złotych polskich osim	8		4
			1	tychże j[aśnie] w[ielce] w[ielmożnych] podskarbich we wsi Wiżanach ¹³² zło- tych polskich cztery	4		2
			1	tychże j[aśnie] w[ielce] w[ielmożnych] podskarbich we wsi Strzelcach, przy wodzie z gór płynącej, złotych polskich cztery	4		2
			1	w Pomusiu ¹³³ , folwarku w[ielmożnych] j[aśnie] p[ana] Franciszka Tańskiego, strażnika smoleńskiego, na rzece Po- musi ¹³⁴	4		2
			1	w Giedakanach ¹³⁵ , dzierżawie j[aśnie] p[aństwa] Józefa, Anieli Danowskich, na rzece Obsie ¹³⁶ z jeziora daugowskie- go ¹³⁷ płynącej, złotych	4		2
			1	w Gryciunach ¹³⁸ , dzierżawie w[ielmoż- nego] j[aśnie] p[ana] Szczodry ¹³⁹ , czesz- nika województwa trockiego, przy sta- wie, złotych polskich cztery	4		2
2			7	<i>In summa</i> w parafii daugowskiej	44		22
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich czterdzieści cztery, na półroczną ratę złotych polskich dwadzieścia dwa			
				[k. 10] Parafia merecka			
			1	w Mereczu, dobrach hibernowych j[a- śnie] w[ielce] w[ielmożnych] i[chmo- ściów] p[aństwa] Mateusza ¹⁴⁰ i Doroty z Os[s]olińskich Ogińskich, starostów me- reckich, pułkowników wojsk W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Sere- gi z jeziora Krakstas płynącej, w uroczysku Porzece zwanym, złotych polskich cztery	4		2

¹³¹ Daugi (lit. Daugai), zob. SGKP, t. 1, s. 912.

¹³² Wiżany (lit. Vėžionys).

¹³³ Pomusie (lit. Pamusiai).

¹³⁴ W 1784 r. młyn ten funkcjonował przy stawie, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 18.

¹³⁵ Giedakany (lit. Geidukonys).

¹³⁶ Obse (lit. Abista).

¹³⁷ Daugi (lit. Daugų), zob. SGKP, t. 1, s. 912.

¹³⁸ Gryciuny (lit. Griciūnai).

¹³⁹ Stanisław Szczodro, zob. Urzędnicy troccy, s. 116.

¹⁴⁰ Urzędnicy troccy, s. 174.

			1	tychże j[aśnie] w[ielce] w[ielmożnych] Ogińskich w Kryksztanach ¹⁴¹ , przy wodzie z krynicy i gór kryksztańskich płynącej, złotych polskich cztery	4	2
			1	w Ilgach ¹⁴² , folwarku mereckim, przy stawie Sowingi zwanym, złotych polskich cztery	4	2
		2		w mieście Mereczu ¹⁴³ <i>alias</i> Merecki, na rzece Strowie ¹⁴⁴ z jeziora ilgowskiego ¹⁴⁵ początek biorącej, złotych polskich dwanaście	12	6
			1	w Kopieniszkach ¹⁴⁶ , w uroczysku Morgiewiczze zwanym, przy krynicach wodzie z gór biegnącej, złotych polskich cztery	4	2
			1	w Niedzingach ¹⁴⁷ , folwarku j[aśnie] p[ai]ństwa Żylińskich ¹⁴⁸ , na rzece Niedzinga ¹⁴⁹ z jeziora Niedzingi ¹⁵⁰ idącej	4	2
		2	5	<i>Latus Efficit</i>	32	16
				[k. 10v] Kontynuacja parafii mereckiej		
		2	5	<i>Transport Latteris</i>	32	16
		1		w Masaliszkach ¹⁵¹ , dobrach w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Franciszka de Rassa ¹⁵² , pułkownika znaku usarskiego, sędziego grodzkiego trockiego, na rzece Strowie ¹⁵³ z jeziora ilgowskiego początek biorącej, złotych polskich sześć	6	3

¹⁴¹ Kryksztany (lit. Krikštonys), zob. SGKP, t. 4, s. 747.

¹⁴² Ilgi (lit. Ilgai), zob. SGKP, t. 3, s. 265.

¹⁴³ Merecz (lit. Merkinė), zob. SGKP, t. 4, s. 257–259.

¹⁴⁴ Strawa (lit. Strėva).

¹⁴⁵ Jezioro Ilgas (lit. Ilgai).

¹⁴⁶ Kopieniszki (lit. Kapiniškiai), zob. SGKP, t. 4, s. 381.

¹⁴⁷ Niedzingi (lit. Nedzingė), zob. SGKP, t. 7, s. 65.

¹⁴⁸ W 1784 r. oprócz młyna funkcjonowała tam także rudnia, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 48.

¹⁴⁹ Niedzinga (lit. Nedingė, Nedzingė).

¹⁵⁰ Niedzingi (lit. Nedzingis).

¹⁵¹ Masaliszki (lit. Masališkės), zob. SGKP, t. 6, s. 161.

¹⁵² Bernard Szwykowski, zob. Urzędnicy troccy, s. 217.

¹⁵³ W 1784 r. przy młynie działał także tartak, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 48.

			1	u ichm[ościów] w[ielmożnych] księ- ży dominikaninów mereckich na rzece Strągisie ¹⁵⁴ , biegnącej z jeziorka Ardzie- jewskiego, złotych polskich cztery	4	2	
		3	6	<i>In summa</i> w parafii mereckiej	42	21	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich czterdzieści dwa, na półroczną ratę złotych polskich dwadzieścia jeden			
				[k. 11] Parafia olicka			
			1	w Oniszkach ¹⁵⁵ , dobrach w[ielce] w[iel- możnych] j[aśnie] p[łaństwa] Bernar- da ¹⁵⁶ i Anny z Karasiów Szwykowskich, stolników województwa trockiego, sta- rostów oniskich, przy stawie, złotych polskich cztery	4	2	
			1	w Oławie ¹⁵⁷ , folwarku zastawnym jej- m[ości] pani Cecyli z Korowieckich Koseckiej, starościnej morozowskiej, przy stawie, złotych cztery	4	2	
			1	w Wojdagach ¹⁵⁸ , folwarku jejm[ości] pani Franciszki Zołokowej ¹⁵⁹ , skarbn- kowej kowieńskiej, na rzece Medakście, złotych polskich cztery	4	2	
			3	<i>In summa</i> w parafii olickiej	12	6	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich dwana- ście, na półroczną ratę złotych pol- skich sześć			
				[k. 11v] Parafia niemonojcka			
			1	w Niemonojciach ¹⁶⁰ , dobrach w[ielce] w[ielmożnych] j[aśnie] p[łaństwa] Mi- chała i Petroneli z Święcickich Wołło- wiczów, niemonojckich starostów, przy krynicach pod dworem, złotych pol- skich cztery	4	2	

¹⁵⁴ Stangis (lit. Stangis lub Stangė).

¹⁵⁵ Oniszki, zob. SGKP, t. 7, s. 535.

¹⁵⁶ Bernard Szwykowski, zob. Urzędnicy troccy, s. 217.

¹⁵⁷ Oława (lit. Alovė), zob. SGKP, t. 15, cz. 1, s. 409.

¹⁵⁸ Wojdagi (lit. Vaidagai).

¹⁵⁹ Żona Antoniego Żołłoka, zob. Urzędnicy troccy, s. 429.

¹⁶⁰ Niemonajcie (lit. Nemunaitis), zob. SGKP, t. 7, s. 99.

		1	1	w Obeli ¹⁶¹ , folwarku tychże w[ielce] w[ielmożnych] j[aśnie] p[aństwa] Wołłowiczów, złotych polskich sześć	6	3	
		1		w Jacunach ¹⁶² , folwarku j[aśnie] p[ana] Stanisława Paszkiewicza, ziem województwa trockiego pisarza, <i>ad praesens</i> j[aśnie] p[ana] Nowakowskiego, na rzece Ruży	6	3	
			1	w Hrynkowszczyźnie, folwarku dziedzicznym j[aśnie] p[ana] Wincentego Boryczewskiego, przy stawie, złotych polskich	4	2	
			1	w Mokniunach ¹⁶³ , dobrach hibernowych tegoż w[ielmożnego] Boryczewskiego, złotych polskich	4	2	
		2	3	1 <i>In summa</i> w parafii Niemonojci	30	15	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich trzydzieści, na półroczną ratę złotych polskich piętnaście			
				[k. 12] Parafia mirosławska ¹⁶⁴			
			2	w Bendrach ¹⁶⁵ , dobrach j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Antoniego Wyżyńskiego, skarbnego W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], przy stawie, złotych polskich osim	8	4	
			1	w Wardzie ¹⁶⁶ , folwarku ichm[ości]w księży kamedułów pozajskich, przy krynicy, złotych polskich cztery	4	2	
		1		w Szomborowszczy, folwarku w[ielmożnej] jejm[ości] pani Teresy Naruntowiczowej, na rzece Zembrze ¹⁶⁷ , złotych polskich sześć	6	3	
		1	3	<i>In summa</i> w parafii Mirosław	18	9	

¹⁶¹ Obelia (lit. Obelija), zob. SGKP, t. 7, s. 319.

¹⁶² Jacuny, zob. SGKP, t. 3, s. 360

¹⁶³ Mokniuny, zob. SGKP, t. 6, s. 620.

¹⁶⁴ Mirosław (lit. Mirosłavas), zob. SGKP, t. 4, s. 497.

¹⁶⁵ Bendry (lit. Bendrès), zob. SGKP, t. 1, s. 132.

¹⁶⁶ Warda (lit. Varda), zob. SGKP, t. 12, s. 949.

¹⁶⁷ Zembrza (lit. Zembrė).

					<i>Dico</i> na rok złotych polskich osiemnaście, na półroczną ratę złotych polskich dziewięć				
					[k. 12v] Parafia metelska ¹⁶⁸				
		1			z Obelicy ¹⁶⁹ , folwarku j[aśnie] o[święconego] ksiączęcia j[egomości] Ignacego Massalskiego, biskupa wileńskiego, na rzece Obelicy, złotych polskich sześć	6		3	
			1		w Podusiu ¹⁷⁰ , folwarku j[aśnie] p[ana] Czachowskiego, rotmistrza województwa trockiego, przy wodzie z gór płynącej, w uroczysku Przetomszczyzny zwanym, złotych polskich cztery	4		2	
			1		w Kumieczu ¹⁷¹ , folwarku dziedzicznym w[ielmożnego] j[egomości] p[ana] Józefa Todwena, starosty metelskiego, chorążego gwardii pieszej W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Kumieczce zwanej, złotych polskich cztery	4			
		1	2		<i>In summa</i> w parafii metelskiej	14		7	
					<i>Dico</i> na rok złotych polskich czternaście, na półroczną ratę złotych polskich siedem				
					[k. 13] Parafia siemnieńska ¹⁷²				
			1		w Koleśnikach ¹⁷³ , folwarku w[ielmożnego] j[egomości] p[ana] Józefa Todwena, starosty metelskiego, chorążego gwardii pieszej W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], z jeziora Owia płynącej, na rzece Spernie ¹⁷⁴ , złotych polskich cztery	4		2	

¹⁶⁸ Metełe (lit. Meteliai), zob. SGKP, t. 6, s. 264.

¹⁶⁹ Obelninkai lub Obelija.

¹⁷⁰ Podusie (lit. Padusys), zob. SGKP, t. 8, s. 476.

¹⁷¹ Kumiecie (lit. Kumečiai), zob. SGKP, t. 4, s. 872.

¹⁷² Simno (lit. Simnas), zob. SGKP, t. 10, s. 614.

¹⁷³ Koleśniki (lit. Kalesninkai), zob. SGKP, t. 4, s. 262.

¹⁷⁴ Spernia (lit. Spernia).

			1	w Oteśnikach ¹⁷⁵ , folwarku j[aśnie] p[ana] Antoniego Siemaszki, starosty oteśnickiego, przy wodzie z gór biegnącej, złotych polskich cztery	4	2	
			2	<i>In summa</i> w parafii siemnieńskiej	8	2	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich osim, na półroczną ratę złotych polskich cztery			
				Parafia kalwaryjska			
2				w Kalwari ¹⁷⁶ , dobrach hibernowych j[aśnie] w[ielce] w[ielmożnych] Michała i Aleksandry z książąt Czartoryskich Ogińskich, hetmanów W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Szeszupie ¹⁷⁷ , złotych polskich dwadzieścia	20	10	
				<i>Dico</i> na rok w parafii kalwaryjskiej złotych polskich dwadzieścia, na półroczną ratę złotych polskich dziesięć			
				[k. 13v] Parafia bartnicka ¹⁷⁸			
			1	w Rosi, folwarku pana Mustafy Baranowskiego, pułkownika od przedniej straży W[ielkiego] Ks[ięstwa] Litewskiego], na rzece Rosi ¹⁷⁹ zwanej, złotych polskich cztery	4	2	
				w parafii bartnickiej na rok złotych polskich cztery, na półroczną ratę złotych polskich dwa			
				Parafia grauzyska			
			1	w Poszerwintach ¹⁸⁰ , dzierzawie j[aśnie] p[ana] Mustafy, ułana, Tatara, porucznika J[ego] K[rólewskiej] M[ości], na rzece Szyrwińcie ¹⁸¹ , złotych polskich cztery	4	2	

¹⁷⁵ Ateśniki (lit. Atesninkai), zob. SGKP, t. 1, s. 52.

¹⁷⁶ Kalwaria (lit. Kalvarija), zob. SGKP, t. 3, s. 771–772.

¹⁷⁷ Szeszupa (lit. Šešupė), zob. SGKP, t. 11, s. 910.

¹⁷⁸ Bartniki (lit. Bartninkai), zob. SGKP, t. 1, s. 111. W 1779 r. wzmiankowany jest nowo zbudowany młyn o jednym kole w Detoniszkach, zob. LVIA, fond 11, inw. 1, nr 1249, k. 5.

¹⁷⁹ Rosa (lit. Rausvė).

¹⁸⁰ Poszyrwinty (lit. Paširvinčiai), zob. SGKP, t. 8, s. 859.

¹⁸¹ Szyrwinta (lit. Širvinta), zob. SGKP, t. 12, s. 127.

			1	w Aleksandrowie, dzierżawie j[asnie] p[ana] Jakuba Koryckiego, porucznika J[ego] K[rólewskiej] M[ości], na rzece Ejszcze przy wiosce Szuty zwane[j], złotych polskich cztery	4	2
			1	w Kopsodziach ¹⁸² , folwarku j[asnie] p[ana] Bereckiego, przy stawie, złotych polskich cztery	4	2
			3	<i>In summa</i> w parafii grauzyskiej	12	6
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich dwadzieścia, na półroczną ratę złotych polskich sześć		
				[k. 14] Parafia wiżańska ¹⁸³		
			1	w Kamionce ¹⁸⁴ , dzierżawie w[ielmożnego] j[asnie] p[ana] Wereszczyńskiego, przy wodzie z krynic i błot płynącej, złotych polskich sześć	6	3
				z parafii wiżańskiej na rok złotych polskich sześć, na półroczną ratę złotych polskich trzy		
				Parafia lubowska ⁸		
			1	w Rakaciejach ¹⁸⁵ , dobrach hibernowych w[ielmożnej] jejm[ości] pani Eurozyny z Grużewskich Siwickiej, starościny rakiemiejskiej, na rzece z jeziora rakaciejskiego biegnącej, złotych polskich cztery	4	2

⁸ Cała parafia – dopisane ołówkiem w rękopisie.

¹⁸² Kopsodzie, zob. SGKP, t. 4, s. 385–386.

¹⁸³ W 1784 r. w Wiżanach oprócz niewzmiankowanego w lustracji młyna funkcjonowała także rudnia, zob. LVIA, fond 376, inw. 1, nr 4, k. 63.

¹⁸⁴ Kamiona, zob. SGKP, t. 3, s. 777.

¹⁸⁵ Rykacieje (lit. Reketija), zob. SGKP, t. 10, s. 89.

		1		w Zaboryszkach ¹⁸⁶ , j[aśnie] p[ana] Hrobaczewskiego, na rzece Szałmeńcie, z jeziora Szałmenty początek biorącej, złotych	6	3	
1				w Poszeszupiu ¹⁸⁷ , dzierżawie j[aśnie] p[ana] Truchnowskiego, na rzece Szeszupie, złotych polskich dziesięć	10	5	
1				w Kleszczowie ¹⁸⁸ , dzierżawie j[aśnie] p[ana] Giedrojcia, na rzece Szeszupie, przy wiosce Sidorach Kadaryskiej, złotych polskich dziesięć	10	5	
2		1	1	<i>Latus Efficit</i>	30	15	
				[k. 14v] Kontynuacja parafii lubowskiej ¹⁸⁹			
2		1	1	<i>Transport Latteris</i>	30	15	
			1	w Kadaryszkach ¹⁹⁰ , dobrach hibernowych j[aśnie] w[ielmożnego] j[aśnie] p[ana] Andrzeja Ogińskiego, sekretarza W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], przy samym dworze kadaryskim, przy wodzie z błot płynącej, złotych polskich cztery	4	2	
		1		na rzece Szeszupie, w wiosce Faluszu ¹⁹¹ zwanej Kadaryskiej, złotych polskich sześć	6	3	
	2			w Podlubowiu, miasteczku do starostwa kadaryskiego przynależącym, na rzece Szeszupie, złotych polskich	16	8	
2	2	2	2	<i>In summa</i> w parafii lubowskiej	56	28	
				<i>Dico</i> na rok złotych pięćdziesiąt sześć, na półroczną ratę złotych polskich dwadzieścia osim			

¹⁸⁶ Zaboryszki, zob. SGKP, t. 14, s. 202.

¹⁸⁷ Poszeszupie, zob. SGKP, t. 8, s. 856.

¹⁸⁸ Kleszczówek, zob. SGKP, t. 4, s. 136–137. Z lustracji z 1792 r. dowiadujemy się, że przy młynie tym funkcjonowały dwa koła, z czego jedno służyło do mielenia, drugie zaś do folowania sukna, zob. LVIA, fond 11, inw. 1, nr 1356, k. 3.

¹⁸⁹ Lubowo (lit. Liubavas), zob. SGKP, t. 5, s. 453.

¹⁹⁰ Kadaryszki (lit. Kadariškės), zob. SGKP, t. 3, s. 658–659.

¹⁹¹ Folsz, zob. SGKP, t. 2, s. 396.

				[k. 15] Punieńska parafia				
			1	w Maćkowie ¹⁹² , dobrach hibernowych j[asnie] w[ielmożnego] j[asnie] p[ana] Andrzeja Ogińskiego, sekretarza W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], wodzie z gór spadających w Rudnikach, złotych polskich cztery	4		2	
			1	na rzece Palnicy, z krynic i błot tamże początek biorącej, w wiosce Gozdach ¹⁹³ zwanej, złotych polskich cztery	4		2	
		1		w wiosce Szołtanach ¹⁹⁴ j[asnie] księdza] plebana puńskiego, na rzece Szołtance zwanej, złotych polskich sześć	6		3	
		2		w Sangrudzie ¹⁹⁵ , przy dworze w dobrach hibernowych w[ielmożnej] jej-m[ości] pani Heleny z Chomińskich Żabinej, starościnej korżańskiej, przy wodzie z krynic płynącej, złotych polskich dwanaście	12		6	
		3	2	<i>In summa</i> w parafii punieńskiej	26		13	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich dwadzieścia, sześć na półroczną ratę złotych polskich trzynaście				
				[k. 15v] Parafia urdomińska ¹⁹⁶				
			1	w Bułhakowsku ¹⁹⁷ , dobrach w[ielce] w[ielmożnych] p[aństwa] Michała i Bogumiły z Judyckich Kręgów, starostów okołowskich, na ruczaju z krynicy i błot płynącym, złotych polskich cztery	4		2	
			1	w Grudziszkach, folwarku do majątności Popiecz przynależącym, w[ielmożnego] j[asnie] p[ana] Michała Strawińskiego, sędziego ziemskiego starodubowskiego, przy krynicach, złotych polskich cztery	4		2	

¹⁹² Maćkowo (lit. Mockai), zob. SGKP, t. 5, s. 889.

¹⁹³ Gozdy (lit. Gazdai), zob. SGKP, t. 2, s. 760.

¹⁹⁴ Szołtany (lit. Šaltėnai), zob. SGKP, t. 12, s. 17.

¹⁹⁵ Sangroda (lit. Sangrūda), zob. SGKP, t. 10, s. 293.

¹⁹⁶ Urdomin (lit. Rudamina), zob. SGKP, t. 12, s. 817.

¹⁹⁷ Bułhakowsk (lit. Bulotiškė), zob. SGKP, t. 1, s. 472.

		1		w uroczysku Kirsnału zwanym, do starostwa kalwaryjskiego przynależącym j[asnie] w[ielce] w[ielmożnych] Ogińskich, hetmanów W[ielkiego] Ks[ie]stwa L[itewskiego], na rzece Kirśmiance ¹⁹⁸ , złotych polskich	6	3	
		1	2	<i>In summa</i> w parafii udramińskiej	14	7	
				<i>Dico</i> na rok złotych polskich czternaście, na półroczną ratę złotych polskich siedem			
				[k. 16] Parafia łódzieska ^h			
		1		w Łódziejach ¹⁹⁹ , dobrach hibernowanych j[asnie] w[ielce] w[ielmożnych] i[chmościów] p[aństwa] Nikodema ²⁰⁰ i Heleny z Ogińskich Łopacińskich, starostów mścislawskich, na rzece Łódziejce, zwanej z jeziora Białego płynącej, złotych polskich sześć	6	3	
		1		w Dumbłu ²⁰¹ , folwarku do Łódziej przynależącym, tychże j[asnie] w[ielce] w[ielmożnych] Łopacińskich, na rzece Łódziejce, w uroczysku Kotkiczkach zwanym, złotych 6 ⁱ	4	2	
		1		przy wodzie z jeziora serejskiego, Gaładusia zwanego, płynącej w wiosce Duśmej, złotych polskich	4	2	
		1	2	<i>In summa</i> w parafii Łódzieskiej	14	7	
				<i>Dico</i> na rok zł[ot]ych polskich czternaście, na półroczną ratę złotych polskich siedem			

^h Cała parafia – dopisane ołówkiem w rękopisie. ⁱ Powinno być 4.

¹⁹⁸ Kirśmianca (lit. Kirsna).

¹⁹⁹ Łódziejce (lit. Lazdijai), zob. SGKP, t. 5, s. 763.

²⁰⁰ Jan Nikodem Łopaciński, zob. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 9: *Województwo mścislawskie XVI–XVIII w.*, red. Andrzej RACHUBA, Warszawa 2019, s. 172.

²⁰¹ Dumbel (lit. Dumblis), zob. SGKP, t. 3, s. 218.

					[k. 16v] Parafia serejska				
			1		w Świętych Jeziorach ²⁰² , dobrach j[a- śnie] w[ielmożnyego] j[aśnie] p[ana] Józefa z Kumina [!] Tyszkiewicza ²⁰³ , wojewody smoleńskiego, na rzece Łoź- dziejce w uroczyszczu zwanym, złotych polskich	4		2	
			1		na rzece Niemoniance ²⁰⁴ , tamże po- czynającej się przy wiosce Ogarynie ²⁰⁵ zwanej, złotych polskich cztery	4		2	
			1		na rzece Strajgia, z jeziora bohdzańskie- go początek biorący, złotych polskich	4		2	
			1		w Kryksztanach ²⁰⁶ , dzierzawie j[a- śnie] p[aństwa] Kazimierza i Katarzy- ny Pileckiej, instygatorów skarbowych W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego], na rzece Margata ²⁰⁷ , biorącej początek z jeziora Bedagnia zwanego, złotych polskich	4		2	
					w majątności Sereje ²⁰⁸ nazwanej, co tej parafii sytuowanej do N[ajjaśniejszego] K[róla] J[egomości] Pruskiego należą- cej, dzierżący Antman nie dopuścił lu- stracji				
			4		<i>In summa w parafii serejskiej</i>	16		8	
					<i>Dico na rok złotych polskich szesnaście, na półroczną ratę złotych osim</i>				

²⁰² Święto Jezioro, obecnie Świętojeziory (lit. Šventėžeris), zob. SGKP, t. 9, s. 697–698.

²⁰³ Józef Skumin Tyszkiewicz, zob. Urzędnicy smoleńscy, s. 220.

²⁰⁴ Niemonianka (lit. Nemajūnė).

²⁰⁵ Ogaryna (lit. Agariniai).

²⁰⁶ Kryksztany (lit. Krikštonys), zob. SGKP, t. 4, s. 747.

²⁰⁷ Margata (lit. Margotė).

²⁰⁸ Sereje (lit. Seirijai), zob. SGKP, t. 10, s. 442.

Liczba kół i kamieni					w młynach wietrz- nych	Sumariusz młynów zbożowych przywodnych kół, a w wietrznych kamie- ni, w dystynkcji wedle nakazu prawa wody, a stąd opłaty w rubrykach wyrażonej, w województwie trockim rachowanej porządkiem oryginal- nej lustracji przez parafie ułożony		opłata z młynów			
w dystynkcji wody				na rok				na półrocz- ną ratę			
na wodzie większej	na wodzie średniej	na wodzie małej	na wodzie najmniejsze	zł[o]- te				gr	zł[o]- te	gr	
koła				ka- mie- nie	Komput koł.	Komput ka- mieni					
a Fflo 10	a Fflo 8	a Fflo 6	a Fflo 4	a Fflo 6							
	2	4	5				Parafia nowotrocka	60		30	
	5	1	6				Parafia starotrocka	70		35	
	2	2	1				Parafia sumiliska	32		16	
	3		4				Parafia kietowiska	40		20	
2			3				Parafia żyżmorska	32		16	
			5				Parafia zosielska	20		10	
	2 ^j	6 ^k					Parafia giegużyńska	14		7	
	4	^l	5				Parafia poporska	58		29	
	3 ^m	1	1				Parafia užugorska	34 ⁿ		17 ^o	
	2	4	1	1			Parafia puńska	50		25	
			1				Parafia piwoszuńska	4		2	
	5		5				Parafia wysokodworska	60		30	
			2				Parafia anuszyska	8		4	

^j Według lustracji powinno być 1. ^k Według lustracji powinien być 1. ^l Brakuje 1. ^m Zawiera błąd. W rubryce z młynami na średniej wodzie powinno być 1, a w tej z wielką wodą – 2. ⁿ Powinno być 38. ^o Powinno być 19.

2	2		1			Parafia olkienicka	40		20	
	2		7			Parafia daugowska	44		22	
		3	6	<163 ^p <	2	Parafia merecka	42		21	
			3			Parafia olicka	12		6	
		2	3	1		Parafia niemonojcka	30		15	
		1	3			Parafia mirosławska	18		9	
		1	2			Parafia metelska	14		7	
			2			Parafia siemnieńska	8		4	
2						Parafia kalwaryjska	20		10	
			1			Parafia bartnicka	4		2	
			3			Parafia grauzyska	12		6	
		1				Parafia wizańska	6		3	
2	2	2	2			Parafia lubowska	56		28	
		3	2			Parafia punieńska	26		13	
		1	2			Parafia urdomińska	14		7	
		1	2			Parafia łódzkiej	14		7	
			4			Parafia serejska	16		8	
8 ^q La- tus Fitt.	40 ^r La- tus Fitt.	33 ^s La- tus Fitt.	82 La- tus Fitt.	2 La- tus Fitt.		Ludwik Winogrodzki, rotmistrz lustrator województwa trockiego [pieczęć] <i>efficit summa</i>	858 ^t		429 ^u	

[k. 17v]

Nota. *Vigore sanciti* Komisji sub. 30 X grudnia 1778 przybyło podatku młynowego z młynu we wsi Agrypiskach sytuowanej pod parafią užugoską na rok złotych polskich 4. Wypada więc *sum[m]a* ogólna podatku rocznego z tego województwa trockiego złotych polskich 862^v.

^p Błędne obliczenia, powinno być 146. ^q Stan według lustracji 10. ^r Błędne obliczenia, według lustracji powinno być 31. ^s Błędne obliczenie, według lustracji powinno być 29. ^t Powinno być 862. ^u Powinno być 431. ^v Powinno być 866.

BIBLIOGRAFIA

- Baliulis, Algirdas A. and Tomas Čelkis, eds. *Senųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018.
- Bałtrusajtys, Grażyna. "Podział czynności komisarzy Komisji Skarbu Koronnego z roku 1766." *Rocznik Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 32 (1972): 89–100.
- Bałtrusajtys, Grażyna. "Sądownictwo Komisji Skarbowych w sprawach zakres władzy i odpowiedzialności." *Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie* 41 (1996): 45–62.
- Baranowski, Bohdan. *Polskie młynarstwo*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977.
- Baranowski, Bohdan. "Rozmiary i rejonizacja przemysłu młynarskiego w Polsce w XVI–XVIII w." *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Seria I, Nauki Humanistyczno-Społeczne* 75 (1971): 15–37.
- Borzenkaitė, Alina. "Vandens malūnų apskaita XVIII–XX a. I pusėje: raida ir ypatybės." *Kultūros paminklai* 27 (2024): 122–132.
- Brykała, Dariusz and Zbigniew Podgórski. "Evolution of landscapes influenced by watermills, based on examples from Northern Poland." *Landscape and Urban Planning* 198 (2020): 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103798>.
- Dąmbaska, Ewa. *Budownictwo i architektura młynów wietrznych w Polsce*. Kraków: Politechnika Krakowska, 1967.
- Długokęcki, Wiesław, Jan Kuczyński and Barbara Pospieszna. *Młyny w Malborku i okolicy od XIII do XIX wieku*. Malbork: Muzeum Zamkowe w Malborku, 2004.
- Frančić, Mirosław. "Technika młynów wodnych w Polsce w XVI i XVII wieku." *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 2/1–2 (1954): 79–103.
- Juchniewicz, Joanna. "Sejmowa kontrola finansowej działalności państwa w latach 1764–1792." *Studia Prawnoustrojowe* 5 (2005): 129–146.
- Juknevičius, Petras. "Vandens malūnai Panevėžio rajone." *Kultūros paminklai* 14 (2009): 29–33.
- Kaniecki, Alfred and Dorota Brychcy. "Średniowieczne młyny wodne i ich wpływ na przemiany stosunków wodnych na przykładzie zlewni Obry Skwierzyńskiej." *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią. Seria A – Geografia Fizyczna* 61 (2010): 145–156.
- Kowalczyk-Heyman, Elżbieta. "'Młyny ważne', 'młyny na wagach'. Przyczynek do genezy nazwy i konstrukcji." *Studia Geohistorica* 3 (2015): 61–73. <https://doi.org/10.12775/SG.2015.05>.
- Krinčius, Algimantas. "Pasvalio malūno pajamų registras 1551 metais." *Šiaurietiški atsiminimai. Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnalas* (2014) issue 2: 52–53.
- Kubicki, Rafał. *Młynarstwo w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach w XIII–XV wieku (do 1454 r.)*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2012.
- Kulevičius, Salvijus. "Šiaures sparnai, arba Kelios apybraižos senųjų Pasvalio krašto vėjo malūnų tema." *Šiaurietiški atsiminimai. Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnalas* (2018) issue 1: 23–33.
- Kunigielis, Joanna and Anna Pytasz-Kołodziejczyk. "Młyny wodne i wiatraki w województwie wileńskim w drugiej połowie XVIII w." *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 87 (2025): 99–126. <https://doi.org/10.12775/RDSG.2025.04>.

- Kunigielis, Joanna and Anna Pytasz-Kołodziejczyk. "Młyny w krainie błot i lasów – *casus* powiatu mozyrskiego w drugiej połowie XVIII wieku." *Przegląd Historyczny* 116/3 (2025): 51–72. <https://doi.org/10.31338/3071-9569.phis.2025-3.3>.
- Laucevičius, Edmundas. *Popierius Lietuvoje XV–XVIII a.* Vilnius: Minstis, 1967.
- Lepszy, Kazimierz, ed. *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych. Od XVI do połowy XIX wieku.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1953.
- Lulewicz, Henryk and Andrzej Rachuba, eds. *Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII w. Spisy.* Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994.
- Lulewicz, Henryk, ed. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, vol. 4: *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII w.* Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2003.
- Markiewicz, Henryk, ed. *Polski słownik biograficzny*, vol. 36. Warszawa, Kraków: Instytut Historii PAN, 1995–1996.
- Morkūnas, Eligijus J. "Malūnai Gruzdžių apylinkėse. XIX a. – XX a. pirmojoje pusėje." In *Gruzdžiai*, vol. 2, edited by Damijonas Šniukas, 351–395. Vilnius: Versmė, 2010.
- Pytasz-Kołodziejczyk, Anna. *Zasoby wodne w dobrach wielkokszyńskich zachodniej Grodzieńszczyzny w XVI wieku. Administracja i eksploatacja.* Olsztyn: Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2017.
- Rachuba, Andrzej, ed. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, vol. 1: *Województwo wileńskie XIV–XVIII w.* Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2004.
- Rachuba, Andrzej, ed. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, vol. 2: *Województwo trockie XIV–XVIII w.* Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2009.
- Rachuba, Andrzej, ed. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, vol. 8: *Ziemia brzeska i województwo brzeskie XIV–XVIII w.* Warszawa: Instytut Historii PAN, 2020.
- Rachuba, Andrzej, ed. *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, vol. 9: *Województwo mścisławskie XVI–XVIII w.* Warszawa: Instytut Historii PAN, 2019.
- Sulimierski, Filip, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski and Józef Krzywicki, eds. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, vol. 1–15. Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880–1902.
- Šmigelskytė-Stukienė, Ramunė, Eduardas Brusokas, Liudas Glemža, Robertas Jurgaitis and Valdas Rakutis. *Modernios administracijos tapsmas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais.* Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014.
- Szurowa, Bogumiła. *Młynarstwo między Wisłą a Pilicą od połowy XVIII do XX wieku.* Kielce: Muzeum Wsi Kieleckiej, 2015.
- Vitkauskienė, Birutė R. "Kas pylė vandenį ant Vilniaus karališkojo malūno arba Vilnios upės vagų ir kanalų klausimu." *Lietuvos pilys* 6 (2010): 92–116.
- Wasiutyński, Wojciech. *Regal młynny w średniowiecznym prawie polskim.* Warszawa: [s.n.], 1936.
- Związek, Tomasz. "Kształtowanie sieci młynów wodnych na przykładzie powiatu końskińskiego (ok. 1300–1550)." *Studia Geohistorica* 2 (2014): 118–142. <https://doi.org/10.12775/SG.2014.09>.